

Havamål og hedenske dyder

af Grølheim

En gang for mange år siden, i min pureste ungdom, hang jeg ud med de autonome. Det var længe før de autonome begyndte at afbrænde tankstationer fra Shell og banke utilpassede individer med meget lidt hår fra socialgruppe 5. Det drejede sig den gang om boligsituationen i København og retten til et selvbestemt liv.

En gang befriede vi et helt område i kvarteret omkring Ryesgade på Østerbro i København. Der lå et besat hus, som Københavns Kommune ville havde ryddet og det ville vi forsvare. På muren til det besatte hus havde bz'erne hængt et banner med påskriften "Hellere dø stående end leve på knæ". Det var et slogan, som jeg umiddelbart opfattede som en hedensk værdi. De korhorder af politibetjente, som vi sloges imod, blev i min opfattelse til romerske legionærer med skjolde og hjelme, der skulle have smæk på bedste Asterix-manér. Jeg følte mig både glad og stolt over, at den "kampgruppe," jeg nu var en del af, delte værdier fra min religion. Det var selv om jeg den gang ikke gik og fortalte til alle og enhver, at jeg var asatroende. I de enkelte tilfælde, hvor jeg fortalte folk, at jeg troede på de nordiske guder, opfattede de det som regel kun som en provokerende vittighed, der skulle lave grin med borgermusikken.

Jeg var så glad for det slogan, at det omkring 10 år efter episoden i Ryesgade havnede på den liste af "Hedenske værdier" som jeg skrev om på min første internetside om nordisk mytologi. Jeg må indrømme, at det var en liste over "hedenske værdier" jeg skrev, uden at have fordybet mig noget særligt i Havamål.

Nu var det ikke sådan, at jeg ikke brugt Havamål, da jeg skrev min liste over hedenske værdier. Jeg søgte faktisk, at begrunde dem i Havamål, men i lighed med andre forsøg på at begrunde hedenske værdier, var udvælgelsen ret selektiv. Jeg forsøgte at bruge følgende vers;

16. Ængstelig Mand tror evig at leve, kan han for Kamp sig vare,
men Ælde giver ham ingen Fred, om ogsaa Spyd ham sparer.

Man kan så diskutere, om det virkelig er det, der er meningen i dette vers? Siger det i virkeligheden andet, end at døden er det eneste der er sikkert? I hvert fald findes der andre vers i Havamål, der direkte modsiger sloganet fra Ryesgade banneret:

70. Hellere i Live end aflivet, altid faar kvik Mand Ko.
Paa Rigmands Arne saa jeg Ild flamme, men ude var Døden for Døren.

71. Der er halte til Hest og Hyrder med een Haand og døve, som duer i Kamp.
Blind er bedre end brændt at være. Lig ligger til ingen Nytte.

Ja, ikke bare siger disse vers, at det er bedre, at være i live end død. De henvender sig ikke umiddelbart til rige mennesker eller høvdinge, men til helt almindelige middelklasse/underklasse mennesker og så siger de, at også handikappede kan være nyttige og en del af samfundet. Når jeg i min ungdommelige kådhed opfattede den moral, Ryesgade banneret beskriver som asatro, så handler det ikke om Havamål, som jeg knap havde læst, på det tidspunkt. Siden 1800 tallets nationalromantik har vi fået indprentet en opfattelse af vikingetiden og den nordiske mytologi, som noget med "Harnisk klædte kæmper udhvillede fra strid" som der står i nationalsangen. Derfor har vi en tendens til at søge nordisk mytologi i sagatekster og heltekvad, frem for i de mytologiske eddakvad. I sagatekster og heltekvad er der ikke tale om asatro, men om krigermoral. Selvfølgelig eksisterede der krigermoral og macho-isme i førkristen tid. Det er nok et menneskeligt vilkår, men som man fks ser i historien om Vølse, er troen på de nordiske magter lige så meget en religion for bønder og trælle. De seje kriger-typer har de mytologiske eddakvad også et budskab til. Thrymskvadet fortæller fks, at det ikke er nogen god ide at dø med støvlerne på, hvis man har

mistet sin hammer. Så er det langt bedre at være tøsedreng. I hvert fald for en tid.

Hvis man frekventerer amerikanske internetsider, der postulerer asatro, støder man ofte på lister over ni dyder, som de mener, er essensen af at være asatroende. Ligesom med min egen liste over hedenske værdier, er der tale om en moderne opfindelse. De findes i flere varianter.

Organisationen Odinic Rite var de første, til at formulere listen over dyder, som de har omarbejdet i flere omgange. Odinic Rites nuværende version er nok den mest udbredte, men Asatru Folk Assembly har udarbejdet deres egen version, delvist inspireret af forfatteren Edred Thorssons bog ”Book of Troth”.

Odinic Rite:	Asatru Folk Assembly:
1. Mod	1. Styrke er bedre end svaghed
2. Sandhed	2. Mod er bedre end fejhed
3. Ære	3. Glæde er bedre end skyld
4. Troskab	4. Ære er bedre end vanære
5. Disciplin	5. Frihed er bedre end slaveri
6. Gæstfrihed	6. Slægtskab er bedre end fremmedgørelse
7. Selvforsørgelse	7. Realisme er bedre end dogmatisme
8. Arbejdsomhed	8. Handlekraft er bedre end livløshed
9. Udholdenhed	9. Afstamning er bedre end universalisme

Umiddelbart virker det på mig, som om disse amerikanere har ønsket en modsvarighed til Biblens 10 bud. Det er måske ikke så underligt, når det kommer til stykket, da det almindelige billede vi, i den moderne vestlige verden, har af religion, er farvet af den kristendom, der har været grundlaget for vestlig kultur i 1000 til 1700 år. Selv i forbindelse med godkendelsen af FornSiðr, blev vi bedt om at fremlægge trossamfundets morallære.

Lister over dyder findes ikke i nogen norrøn kilde, hverken i den islandske middelalder-litteratur, på runesten fra jernalder/vikingetid eller fra nogen anden kilde til Nordens førkristne religion. Det gør der heller ikke i Havamål. Ikke i form af en liste i hvert fald. Havamål er først og fremmest en samling gode råd om livet. Ganske vidst formuleret til et jernalder/middelalder publikum, men med en universel karakter der, for de fleste vers' vedkommende, kan bruges direkte i dag.

Det bliver ofte hævdet, at ”de ni amerikanske dyder” er udledt af Havamål og derfor syntes jeg det ville være interessant, at holde disse dyder op mod Odins ord for, at prøve at afgøre, hvor meget hold, der er i påstandene. Umiddelbart virker det som om forankringen i Havamål er lige så selektiv som i min egen liste over hedenske værdier. Og har man disse organisationers ideologiske ståsted for øje, så er det en besnærende tanke, at de ni dyder handler mere om ideologi end om hedenskab.

Hvis vi skal begynde i den positive ende, så har Odinic Rite som sin dyd nr. 6 begrebet ”gæstfrihed”. Den er sådan set god nok. Vers, der omhandler gæstfrihed, kan man finde flere steder i Havamål. Nemlig i vers 2,3,4,103 og 125. Hvis man så kikker på Asatru Folk Assembly så har de slet ikke gæstfrihed med, men som deres dyd nr. 6 har de; ”Slægtskab er bedre end fremmedgørelse”. Når de sådan sætter ”fremmedgørelse” op mod ”slægtskab” er der nok ikke tale om ”fremmedgørelse” i traditionel venstre-orienteret terminologi, men derimod om noget der omhandler indvandring. Så kan man spekulere på, hvorfor Asatru Folk Assembly ikke har gæstfrihed med, når det nu er en oplagt dyd ifølge Havamål. Begrebet ”fremmedgørelse” står slet ikke i Havamål. Hverken i forhold til nationens etniske sammensætning eller den kapitalistiske udbytning, så det har de ikke der fra. Slægtskab står der heller ikke meget om i Havamål. Dog i vers 72 finder man: ”Hellere en Søn, selv om sent han fødes først efter Faderens Død. Sjældent staar Bavgastene ved Vejen, satte ej Søn dem for Fader.” Det har bare ikke så meget at gøre med den type ”slægtskab” man sætter over for ”fremmedgørelse” i indvandrer-debatten. I stedet handler det om at ryet - omdømmet er vigtigt. En søn i den forbindelse man finder i vers 72 behøver ikke at være af samme genetiske afstamning som faderen.

”Mod” har Odinic Rite som deres dyd nr. 1 og Asatru Folk Assembly har det som nr. 2. Med lidt god vilje kan man bruge vers 16 som jeg citerede ovenfor og i vers 15 står direkte ”Tavs og tænkssom og tapper skal Kongesønnen kendes,” Vers 16 har dog samme problem her som i forhold til sloganet fra Ryesgade. Den handler om dødens uafvendelighed. I vers 15 er ”tapper” noget, der hæftes på ”kongesønnen”. ”Hver Mand”, står der videre i vers 15, kan nøjes med at være ”munter og glad, til han fældet falder.” Hvis vi skal være fair overfor Asatru Folk Assembly, så har de faktisk glæden med i deres dyd nr 3. Glæde er en af de helt store temaer i Havamål; Glæd dig over det gode du har, tag livet med et smil og bekymrer dig ikke unødigt, er vigtige pointer i Havamål.

Som dyd nr 2 har Odinic Rite ”sandhed”. Det er vanskeligt, at se hvor i den nordiske mytologi de har det fra, især når man tænker på Odins ord til Gundlød der også omtales i Havamål vers 104-110. I flere vers i Havamål bliver læseren opfordret til, at holde på sine hemmeligheder og i versene 42,45 og 46 står der direkte: ”Lyv bare, hvis de andre lyver for dig”. Sandhed er altså ikke nogen hedensk dyd.

Asatru Folk Assembly har som deres dyd nr. 1: ”Styrke er bedre end svaghed”. Styrke står ikke direkte nævnt som nogen dyd i Havamål. Måske fordi det er så udefinerlig en størrelse. I vers 64 står der fks: ”Hver kløgtig Mand skal sin Magt bruge til rette Maal og Maade, han mærker mellem modige Mænd, at ingen er taprest af alle.” Det viser, hvor kompliceret begrebet ”styrke” er i den virkelige verden. Et problem ved formuleringen ”Styrke er bedre end svaghed” er, at det let bliver forstået som en negation, hvor svaghed bliver noget, man skal skamme sig over. Det er noget, der er direkte i modstrid med Havamål. I vers 69 står der: ”En svag er ej ganske svegen af Lykken,” og i vers 133: ”Ingen er saa daarlig, at han duer til intet”.

Odinic Rite har som deres dyder nr. 3 og 4 ære og troskab. Især når disse to begreber står så tæt ved hinanden, er det vanskeligt ikke, at komme til at tænke på Odinic Rites oprindelse hos den danske nazist Else Christensen. Derfor er det en noget uheldig formulering, at sætte hedenske dyder i forbindelse med. Troskab eller loyalitet over for venner kan man godt læse ud af Havamål 43: ”En Mand skal være sin Vens Ven og Ven med Vennens Ven”, men det vil være forkert, at strække loyalitetsbegrebet udover den samling af råd omkring venskab der listes op i Havamål. Konteksten er som med så mange andre vers i Havamål, råd om, hvordan man håndterer livet mest hensigtsmæssigt og der er det ikke så nemt, at have ”ven fælles med sin uven”.

Ære er i sig selv lidt af et gummibegreb for, hvad der er ærefuldt er afhængig kultur og ideologi. Eller med andre ord, hvilke ”dyder”, der opfattes som positive. Der er vers i Havamål, der taler om et godt omdømme fks vers 8: ”Den er heldig, som faar herlig Lov og Ros og skønt Rygte”, men ligefrem, at tale om Ære i en højtidelig forstand, er nok at trække den lidt langt. Asatru Folk Assembly skriver i sin dyd nr 4; at ”Ære er bedre end vanære.” Her er vi så igen tilbage til spørgsmålet om, hvad der er ”Vanære”. I følge Havamål er det ikke nogen skam at være fattig eller svag. Hvad der ikke bliver omtalt så godt i Havamål er tåben og pralerøven, men så burde dyden havde lydt: ”Middelvis er bedre end tåbe” eller ”Beskedenhed er bedre end praleri,” men det lyder måske ikke særligt AFA-agtigt.

Bud nr. 5 hos Odinic Rite hedder Disciplin, hvorimod det hos Asatru Folk Assembly hedder ”Frihed er bedre end slaveri”. Og her kan vi måske ane en ideologisk forskel på de to grupper. Disciplin har et skær af noget autoritært over sig og det er ikke utænkeligt, at AFA har villet signalere, at de er tilhængere af en større grad af frihed end Odinic Rite.

Havamål taler hverken om frihed eller slaveri. Måske fordi slaveri var et vilkår i verden, før 1848. I nogle vers står der, at man skal være beredt til at forsvare sig (v 38 og v 127), men det kan lige så godt være sit liv, som sin frihed eller omdømme. Som tidligere nævnt er det ikke nogen skam at være fattig. Disciplin i form af arbejdsdisciplin kan man måske læse af ”Aarle skal op”- versene 58 og 59, men igen er der tale om vilkår i verden. Det er ikke forkert at være syvsover. Man må så bare undlade at ”rane andens Liv eller Eje” eller blive ”halvt rig”. Og som der står i vers 126 ”Hvis du laver arbejde for andre, risikerer du bare at få utak for det”.

Selvforsørgelse har Odinic Rite som den 7. dyd. Havamål nr. 36 og 37 siger, at det dog er bedre at have lidt, end at skulle leve af tiggeri. Årsagen angiver Havamål er, at det skær i hjertet, når man må tigge. Her er altså tale om den indre følelse, man får af manglende selvrespekt, men der er ikke tale om noget krav til andre. Tvært i mod, som nævnt oven over, er Havamål ublu nok, til at rådgive om, hvordan man bedst ”raner andres liv og ejendom”.

Som dyd nr. 8 og 9 har Odinic Rite Arbejdsomhed og Udholdenhed. Det er som om de har haft svært ved at finde på de sidste dyder, fordi der lige skulle være 9. Der er ikke den store forskel til Disciplin, med mindre man mener ”militær disciplin,” men strækmarch og pikkelhuer står der intet om i Havamål. Arbejdsomhed og Udholdenhed - eller Handlekraft som Asatru Folk Assembly har som 8. dyd, kan jeg ikke heller finde i Havamål, andet end, hvad der allerede er blevet nævnt i forbindelse med arbejdsdisciplin og selvforsørgelse. Arbejde er en nødvendighed, hvis ikke man vil tigge eller stjele, men ikke nogen dyd.

Asatru Folk Assemblys dyd nr. 9 ”Afstamning er bedre end universalisme,” afspejler helt klart deres ideologiske standpunkt omkring genetik og afstamning, samt brudfladen til den del af asatromiljøet, de ikke kan lide. Der er ikke, selv med den bedste vilje, noget sted i Havamål, der omtaler afstamning eller genetik. Ja, end ikke begrebet ”forfædrene” nævnes. Og når man i jernalderen spiste måltid med de afdøde på gravhøjen, var det højst sandsynlig de familiemedlemmer, man kunne huske, som man mindedes og ikke en eller anden abstrakt raceforbindelse med sine naboer.

Selv om betegnelsen ”universalisme” har karakter af et stråmands-argument i asatromiljøet, så giver Havamål faktisk indtryk af at være universel visdom, der transcenderer tid, sted og kultur. Der, hvor Odin vandrer, for at søge visdom, er i Verden. Ja, i alle de ni verdner. Ikke bare i Skandinavien.

Men hvad er det så, at Havamål rent faktisk siger?

Da jeg gennemgik Havamål i forbindelse med udarbejdelsen af nærværende artikel, slog det mig, at en stor del af Havamåls vers kan sammenfattes til to principper, der kendetegner dyder i den antikke Hellenske hedendom. ”Kend dig selv” ”*gnothi seauton*” (γνώθι σεαυτόν) og mådehold eller ”Intet til overmål” ”*Meden Agan*” (μηδὲν ἄγαν). Især er mådehold med øl et gennemgående tema i Havamål.

Et andet tema som Havamål bruger en del spalteplass på, er Råd om venskab og kærlighed. Man kan undre sig over, at kærlighed ikke står oplistet som en hedensk dyd i nogen af ”9-dyds manifesterne.” Vi har dog ind til flere gudinder og mindst én gud for kærlighed. Men måske er folk bange for at det skal se for kristent ud, og derfor prøver mange nyhedninge at være så ukærlige og uforsonlige som muligt. Det er der bare ingen grund til for, kærlighed er kun glasuren, der får den bitre pille – hele komplekset af arvesynd, bud, skyld, dom, straf og helvedes ild – til at glide ned hos de kristne.

Hvis man skulle opregne 9 dyder ud fra Havamål, bliver det vanskeligt, fordi de problemstillinger, Havamål beskæftiger sig med, er komplekse. De egner sig måske heller ikke til at blive listet op som bud eller dyder, fordi der netop ikke er tale om en ideel fordring til mennesker, men gode råd om, hvordan man mest hensigtsmæssigt forholder sig til virkeligheden.

Så jeg vil anbefale, at man holder sig fra dydslistes og i stedet studerer Havamål, prøver at kende sig selv og holder måde med øllet.

Havamål citater oversat af Thøger Larsen.